

Uitgelicht Tien jaar oorlogsfotografie

Granaatinslag in een huis in Afghanistan, 2005.

Van 9/11 tot Libië

Fotograaf Teun Voeten stelde een expositie samen van oorlogsfoto's uit de afgelopen tien jaar.
Door Wim Bossema

Na 9/11 kregen de Amerikanen opeens veel meer belangstelling voor het buitenland en brak er een bloeiperiode aan voor de oorlogsfotografie, zegt fotograaf Teun Voeten. De Amerikaanse media, die altijd zo zuinig waren geweest met reisbudgetten, strooiden met geld voor fotoreportages uit Afghanistan en later Irak. Ook andere conflicten kregen veel meer aandacht, zoals Libanon en de Gazastrook.

Voeten (Boxtel, 1961) woonde in 2001 in New York. 'Maar ik was op 9/11 net weg naar Moldova. Dat is natuurlijk verschrikkelijk voor een oorlogsfotograaf: er gebeurt iets enorms in je eigen stad en je bent er niet.' Weer thuis in New York merkte hij in het kringetje fotografen de verandering. 'Daarvoor waren oorlogen iets exotisch, nu was het heel dichtbij.' Bladen als *Newsweek* wilden weten waar het terrorisme vandaan kwam, het gaf niet wat het kostte. Hele horden fotografen trokken de wereld in.

Voeten maakte een keuze uit de treffendste oorlogsfoto's van de afgelopen tien jaar voor de expositie *Generation 9/11* in Gemak, Den Haag. Er hangt werk van Amerikaanse en Europese fotografen van naam, en van fotografen uit de oorlogsgebieden zelf die een kans kregen omdat het voor westerse fotografen soms te gevaarlijk of onmogelijk is te werken in sommige streken.

Het is een overrompelde ervaring de foto's, die de afgelopen jaren deels in de krant hebben gestaan, naast elkaar te zien hangen. Er zijn rauwe beelden zoals de standrechtelijke executie van een Talibanstrijder; Tyler Hicks stond erbij en klikte een serie met zijn camera. En er zijn verstilde beelden, zoals die van Kai Wiedenhöfer: mooie portretten van Palestijnen die verminkingen hebben opgelopen tijdens de operatie Cast Lead van het Israëlische leger in de Gazastrook (2008-2009).

De foto's uit Afghanistan passen in, wat Voeten noemt, de 'traditionele oorlogsfotografie'. Ze laten zien wat er gebeurt, 'zonder artistieke pretentie'. Wiedenhöfers werk toont dat de manier van fotograferen in tien jaar gevarieerder is geworden. Dat komt volgens Voeten mede doordat fotografen vanuit de kunst oorlogen als onderwerp zijn gaan nemen. Persfotografen worden bovendien door hen beïnvloed, en omgekeerd.

Tot de hardste beelden over de Irakoerlog

behoren foto's van een bruiloft. De Amerikaanse fotografe Nina Berman legde het huwelijk vast: een veteraan met een onherkenbaar verminkt hoofd, opgelapt met plastische chirurgie, een 'monster' naast zijn bruidje, dat de verloving niet heeft willen afbreken maar weet dat haar leven heel anders zal zijn dan waarvan zij droomde. Voeten: 'Dat beeld zegt eigenlijk alles.'

Zo zijn er meer pogingen tot verstilde, maar veelzeggende fotografie over heftige drama's. De Belgische fotograaf Bruno Stevens portretteerde in zwart-wit lijken in het mortuarium van Gaza. Thomas Dworzak verzamelde foto's die Talibanstrijders van zich hadden laten maken in fotostudio's, ingekleurd en in originele lijstjes van blik. Voeten koos uit eigen werk de serie met kapotgeschoten muurschilderingen van het gezicht van Saddam Hussein. De Britse fotograaf en filmer Tim Hetherington legde Amerikaanse soldaten in Afghanistan vast op hun kwetsbaarste moment: in hun slaap.

Ooggetuige

Hetherington kwam in april dit jaar om het leven tijdens gevechten in Misrata in Libië. Hij is het bewijs dat de riskante frontfotografie en de fotografie op afstand door vaak een en dezelfde persoon worden beoefend. Ook liet hij zien dat het omstrede *embedded* werken bijzondere beelden kan opleveren. Het gevaar is dat de fotograaf zich te veel gaat inleven in de militairen met wie hij optrekt, zegt Voeten, maar: 'Anders had Tim deze slapende jongens nooit zo kunnen fotograferen.'

Hij hoopt wel dat de nieuwere vormen van het in beeld brengen van oorlogen niet te veel een stijltje worden, een excuus om de actie te mijden. Uiteindelijk blijft het ooggetuige zijn toch de kern van de oorlogsfotografie, vindt hij. Voor westerse journalisten is dat moeilijker geworden sinds 9/11, meent Voeten. Daarvoor werden hij en zijn vakgenoten min of meer als neutraal gezien door de strijdende partijen in Liberia of Congo. Maar nu zijn fotografen en journalisten vaak tot doelwit verklaard, door Al Qaida, de Taliban of milities in Irak en Gaza.

Lokale fotografen wonen op plekken waar westerlingen niet meer kunnen komen. Ze hebben een engagement met de slachtoffers dat Voeten soms mist in de foto's van westerse fotografen. Die slachtoffers zijn soms familieleden of vrienden, per slot van rekening.

Voor de tentoonstelling koos hij foto's van Ghaith Abdul-Ahad ten tijde van de Amerikaanse inval in de Iraakse stad Falluja (2004). 'Hij zat waar de raketten van de Amerikanen neerkwamen in Haifa Street, raakte zelf ook gewond.' Je ziet aan de foto's dat ze niet door een toeschouwer van buitenaf zijn gemaakt. Ghaith Abdul-Ahad doet zijn best in zijn foto's te benaderen hoe erg het was.

De fotograaf begon ooit als een 'fixer' voor Amerikaanse persbureau fotografen, vertelt Jamie Wellford, fotoredacteur van *Newsweek* tijdens de opening van de expositie. Zo zijn er velen, en *Newsweek* maakt steeds meer gebruik van hun werk. Soms zijn de beelden te schokkend voor publicatie, vinden zijn chefs; hijzelf is minder voorzichtig.

Mohamed Abed is een van de beroemdste plaatselijke fotografen, in zijn geval uit Gaza. Hij haalde de meeste kranten met zijn foto van een fosforbombardeement op Beit Lahia: een plein waarop witte stralen uit de lucht neerdalen. Abed, ook aanwezig bij de opening in Den Haag, vertelt dat hij onderweg was naar een school toen hij plots de fosfor zag neerdalen, een internationaal verboden wapen: fosfor veroorzaakt ernstige brandwonden. Een andere beroemd geworden foto schoot hij onderweg naar college. Hij hoeft de oorlog niet op te zoeken, of een originele invalshoek te verzinnen, de oorlog meldt zich zelf wel in zijn dagelijks leven.

De Arabische Lente geeft een nieuwe draai aan de oorlogsfotografie. Teun Voeten was in Libië in april en kort na de val van Tripoli opnieuw. Hele horden fotografen zijn naar Libië getrokken, ook veel jongeren op eigen houtje, zonder opdrachten. Hij zag ze met tientallen tegelijk langs het front bivakkeren, in afwachting van actie. 'De meesten hebben in weken geen cent verdiend.' Maar de westerse fotografen worden niet met argwaan bejegend, of zelfs vijandig, zoals in delen van Afghanistan en Irak. Voeten: 'De rebellen zijn heel blij met ons. Ik hoop van harte dat de vijandigheid tussen de westerse en de Arabische wereld door de Arabische Lente verdwijnt. Dat zou een mooie afsluiting zijn van de tien jaar na 9/11.'

Generation 9/11, werk van 24 oorlogsfotografen in Gemak, Paviljoensgracht 20-24, Den Haag. Dinsdag t/m vrijdag 12-17 uur, zaterdag/zondag 13-17 uur. Toegang gratis. www.gemak.org